

KULTUURIMINISTEERIUM

PROGRAMM

EESTI RAHVARÕIVAS

2012 – 2016

TALLINN 2012

Sissejuhatus

Eesti käsitöö on tunnustatud ja mitmekesine kultuurinähtus, mis koondab endas erinevaid omanäolisi valdkondi ning on eestlaste identiteedi väljendaja. Traditsioonilised käsitööoskused on meie vaimse kultuuripärandi tähtis osa. Selle mõistmiseks, säilitamiseks ja väärtustamiseks tuleb senisest rohkem rõhuda tervikule – käsitleda vaimset ja materiaalset pärandit lahutamatuna koos ja võrdselt. Eestis on säilinud rikkalik ja mitmekesine paikkondlik käsitöötraditsioon, kuid käsitöö ei ole jäänud vaid väheste entusiastide huviks. Käsitööoskusi arendatakse pidevalt edasi, tagatud on koolitatud ja motiveeritud järelkasv, traditsioonide edasikandjad. Ajaga kaasas käiv käsitöö on jõudnud paljude eestlasteni, olles igapäevases kasutuses.

Eesti rahvarõivas on meie esivanemate ajalooline riietus, mis on loodud sajandite vältel vastavalt võimalustele, vajadustele ja tavadele. Elujõuline laulu- ja tantsupeotraditsioon on elus hoidnud ka rahvariiete kandmise tava. See omakorda tingib vajaduse leida usaldusväärne informatsioon rahvarõivaste valmistamise ja kandmise kohta võimalikult operatiivselt.

Programm „Eesti rahvarõivas“ on ellu kutsunud kihelkondlike rahvarõivaste internetipõhise andmekogu loomiseks. Rahvarõivaste valmistamise ning kandmise kohta tehtud uuringute ja tegevuste tulemusena valmivas veebiportaalis on põhjalik info nii naiste, meeste kui ka laste suviste ja talviste rahvariiete, jalanõude, aksessuaaride ja muu kohta. Iga komplekti juures on kvaliteetsed fotod, kirjeldused, joonised, mustrid, allikad. Samuti leiab portaalist rahvarõivaste valmistamise õpetused, koolitusinfo, foorumi ning palju muud.

Läbi veebiportaali on võimalik luua tugev rahvarõivaalane teabe- ja koolitussüsteem huvitasandist kuni teadustöö ja tootmiseni. Samuti loob andmekogu võimaluse põhjaliku rahvarõivaalase käsiraamatu väljaandmiseks. Programmi lõppeesmärk on jõuda 108 Eesti kihelkonna rahvarõivaste fotografeerimise ja kirjeldamiseni veebis ning näidiskomplektide valmistamiseni.

1. Programmi eellugu

Seoses 2007. aastal Otepääl toimunud XII käsitööpäevade ja konverentsiga, millega tähistati Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu (ERKL) taastamise 15. aastapäeva, sündis mõte luua Eesti rahvarõivaste veebiportaal.

ERKL sai esmase toetusstipendiumi rahvarõiva näidiskomplektide valmistamiseks ja veebikataloogi koostamise käivitamiseks juba 2008. aastal, kuid majanduslanguse tõttu ei olnud võimalik kõiki eesmärke ja plaane teostada.

MTÜ Rahvarõivas, mis tegutseb ERKLi juures valdkondliku alaliiduna, loodi 2008. aastal eesmärgiga koondada kogu rahvarõivaga seonduvat informatsiooni, alustas 2009. aastal Hasartmängumaksu nõukogu toel Eesti Rahvarõivaste veebiportaali *www.rahvaroivad.folkart.ee* loomist ning selle tarvis rahvarõivaste näidiskomplektide valmistamist.

Esmalt telliti veebilehe ülesehitus ning sisestati 2008. aastal valminud viie rahvarõivakomplekti fotod ja kirjeldused. Samuti lisati veebilehele rahvarõiva meistritunnistuse saanud meistrite tööd.

Ebakindla majandusliku olukorra tõttu ei olnud ka 2010. aastal võimalik projekti edasi arendada. Kultuuriministeeriumi toel sai võimalikuks veebiportaali täiendamine alles 2011. aastal, kus koostööpartnerite ühisel kokkuleppel seati esmaseks eesmärgiks rahvarõivaste fotografeerimine. 2011. aastal toimus kolm paikkondlikku rahvarõivapäeva – Hiiumaal, Järvamaal ning Põlvamaal ning pildistatud said kõik sealsete kihelkondade olemasolevad traditsioonikohaselt valmistatud rõivakomplektid; samuti üksikesemed ja detailid.

2011. aasta lõpus toimunud partnerite nõupidamisel, kus osalesid Kultuuriministeeriumi, Viljandi Kultuuriakadeemia, Eesti Rahva Muuseumi, Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liidu, Rahvakultuuri Keskuse, MTÜ Rahvarõivas ja rahvarõivavalmistajate esindajad, lepiti kokku edasises tegevuskavas, sest alates 2012. aastast saadi rahastus programmi "Eesti rahvarõivas" loomiseks.

2. Hetkeolukorra lühikirjeldus, koostöö ja partnerid

2.1. Hetkeolukorra lühikirjeldus

Pikaajaline laulu- ja tantsupidude traditsioon ning erinevate kultuuriruumide kogukondlik taasärkamine on loonud eeldused, mis aitavad kindlustada rahvarõivaste valmistamise ja kandmise järjepidevust. Tihti on märgata, et laulu- ja tantsupidudel kantavad rahvarõivad on ebakvaliteetselt ja asjatundmatult valmistatud, kokku on seatud mitesobivast ajastust ja paikkonnast rõivaesemeid või kantakse neid valesti. Samas on paljude piirkondade elanikud otsimas just nende paikkonnale omaseid rahvarõivaid, mille kohta informatsioon on küll muuseumides olemas, kuid ei ole avalik ja kõigile kättesaadav. Muuseumikogudes olevad (originaal)rõivad on väga hinnalised, ning on mõistetav, et need ei ole kõigile soovijatele kättesaadavad. Paljud piirkonnad on andnud välja trükiseid oma kihelkonna rahvarõivaste kirjeldustega, kuid kõik nad on koostatud erinevatel alustel ja ka kirjelduste tase on kõikuv. Selline olukord on tinginud vajaduse luua veebiportaali / andmekogu, kus tutvustatakse tänapäeva meistrite poolt vanu käsitöötraditsioone järgides valmistatud rahvarõivaid, mille aluseks on olnud muuseumiesemed- ja kirjeldused, andes nii kõigil huvilistele võimaluse leida piisavalt kvaliteetset ja usaldusväärset informatsiooni rahvarõivaste kohta.

Alates 2011. aastast on veebiportaal kasutajatele avatud. Veebilehele on üles pandud 2008/2009 a projekti raames valminud üksikud komplektid ning alustatud on 2011. aasta projekti raames pildistatud eelnevatel aastatel rahvarõivakoolides valmistatud komplektide lisamisega. Ekspersedid on koostanud kõigi andmekogus olevate rahvarõivaste kirjeldused, mis on retsenseeritud etnograafide ja rahvarõivameistrite poolt.

Esimene veebiportaali tutvustus toimus 2011. aasta Mardilaadal rahvarõiva nõuandekoja boksis ning info selle kohta on ilmunud ka suuremates käsitöö- ja pereajakirjades.

2.2. Koostöö ja partnerid

Programm saab teoks tänu rahvarõiva valdkonna asjatundlike partnerite heale koostööle. Programmiga seotud partnerite loetelu ning nende panus programmi on alljärgnev:

2.2.1. MTÜ Rahvarõivas kui rahvarõivaportaali haldaja omab informatsiooni rahvarõivavalmistajate ja koolitajate kohta Eestis, nõuande- ja koolitussüsteemi rahvarõiva alal tegutsevatele meistritele (sh. ettevõtjatele) ja harrastajatele, mille kaudu toimub õpetamine ja teavitamine. MTÜ eestvedamisel toimuvad iga-aastased teabepäevad ning

rahvarõivameistri kutseksamite korraldamine koostöös SA Kutsekoja ja Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liiduga.

2.2.2. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia, kus on alates 2008. aastast rahvusliku tekstiili erialal võimalik spetsialiseeruda rahvarõivaste valmistajaks ning näidiskomplektide valmistamisel saab kasutada tudengite teadmisi ja oskusi. Viljandi Kultuuriakadeemiaga koostöös on võimalik praktikate ja seminaritööde käigus valmistada tööjuhiseid, skeeme ja kirjeldusi vastavalt programmi eesmärkidele ja vajadustele.

2.2.3. Eesti Rahva Muuseum - koostöö toimub kirjelduste koostamisega muuseumikogude (eseme-, foto- ja joonistekogu, arhiiv) ja nende digitaalse ja teadusliku andmebaasi põhjal ning ERMi näol on olemas ka toimiv nõustamissüsteem: loengud, individuaalne nõustamine. Koostöös Eesti Rahva Muuseumiga saavad veebilehel olema lingid, mis suunavad esemete valmistamisel aluseks olnud allikmaterjalide muuseumifotodele. Samuti retsenseerib ERM andmekogusse lisatavad rahvarõivaste kirjeldused.

2.2.4. Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit – on kogu käsitöövaldkonna koordineerija ja koostööpartner samalaadsetele rahvusvahelistele katusorganisatsioonidele. Käesolevas projektis on ERKL-l nõuandev ja toetav roll. ERKL omab tugiisikute võrgustikku üle Eesti ning informatsiooni erinevate institutsioonide käsitööalase koostöö kohta nii Eestis kui Euroopas. ERKL toetab rahvarõivaportaali arengut omapoolsete koolitusprogrammide ja teabega käsitöövaldkonna kohta laiemalt.

2.2.5. Rahvakultuuri Keskus – omab enam kui 20-aastase töökogemusega Rahvarõivaste valmistajate kooli, mille lõpetajate töid saab kasutada veebiportaali pidevaks täiendamiseks uute komplektidega. Kooli jätkusuutlikkus aitab kaasa rahvusliku käsitöötraditsiooni väärtustamisele ning rahvarõivaste õigele valmistamisele ja kandmisele. Rahvakultuuri Keskuse üks roll on läbi rahvarõivakooli aidata kaasa rahvarõivaste näidiskomplektide valmistamisele.

2.2.6. Rahvarõivameistrite esindajad – panustavad programmi nii läbi uute näidiskomplektide loomise kui ka nõustamise ja valmistamise osas.

Koostööpartnerite koosseis on avatud.

3. Programmi üldised eesmärgid, olulisemad etapid, oodatav mõju ja mõõdetavad tulemused

3.1. Programmi üldised eesmärgid

Programm aitab kaasa eesti rahvarõivaste valmistamise ja kandmise traditsiooni kui vaimse kultuuripärandi väärtustamisele, hoidmisele ja tutvustamisele. Samuti annab see võimaluse uurida põhjalikult rahvarõivaste valmistamise ja kandmise traditsioone ning avaldada need andmekogus. UNESCO kultuuri väljendusvormide mitmekesisuse kaitse ja edendamise konventsiooni põhimõtetest lähtudes on programmi eesmärgiks ka loomemajanduse arendamine, et toetada piirkonna eripäral põhinevate kultuuritraditsioonide väljendusi, mis aitavad kaasa kohaliku ettevõtluse arengule.

Kultuuriprogrammi üldeesmärgi täitmine tagatakse valdkondlikult toetatavate tegevuste kaudu.

3.2. Programmi olulisemad etapid:

3.2.1. andmekogu pidev täiendamine;

3.2.2. valminud rahvarõivakomplektide fotografeerimine;

3.2.3. nädiskomplektide valmistamine;

3.2.4. rahvarõivaste valmistamise traditsiooni kui vaimse pärandi säilitamine koolituste toetamise kaudu.

3.3. Programmi oodatav mõju:

3.3.1. andmekogu tekitab huvi rahvarõivaste valmistamise ja kandmise vastu;

3.3.2. andmekogus on terviklikult koondatud teadaolev informatsioon rahvarõivaste kandmise ja valmistamise traditsioonide kohta, koolituste ja nõustamise, meistrite ning infomaterjalide andmebaas;

3.3.3. andmekogu kaudu on ühendatud erinevate koostööpartnerite tegevused nende kokkupuutepunktides;

3.3.5. MTÜ Rahvarõivas on teabekeskus, Eesti rahvarõivaalase tegevuse propageerija ja arendaja ning paikkondlike konsultatsioonipunktide tegevuse koordineerija;

3.3.6. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia tudengitele saab pakkuda võimalust praktiseerida õpitut kasutades kvalifitseeritud meistreid ja nende ettevõtteid praktika juhendajatena ning –baasidena. Praktika käigus saavad üliõpilased täiendada andmebaasi ja korrastada metoodilisi materjale ning aidata kaasa nädiskomplektide valmistamisele.

- 3.3.7. Eesti Rahva Muuseumi väärtuslike originaalesemete kasutamine uurimusteks väheneb ning portaali tööle rakendumisel väheneb ERMi koormus esmase info jagamisel;
- 3.3.8. valminud näidiskomplektid antakse üle Eesti Rahva Muuseumile või paikkondlikele nõuandekeskustele ning maakonnamuuseumitele (tulenevalt sellest, milline institutsioon juhib paikkonnas rahvarõiva-alast tegevust) kohalike rahvarõivaste tutvustamiseks;
- 3.3.9. näidiskomplekte kasutatakse näituste koostamisel nii Eestis kui ka välismaal, õppevahendina ja soovijatel on võimalik neid kasutamiseks rentida;
- 3.3.10. toimuvad mitmesugused rahvarõiva-alased kursused, seminarid ümarlauad, õppepäevad ja konverentsid;
- 3.3.11. Rahvakultuuri Keskuse juures tegutseva rahvarõivakooli vastu on huvi jätkuvalt suur ning algatatud on samalaadsed koolitused erinevates piirkondades;
- 3.3.12. meie esivanemate oskustest tulenevad teadmised (vaimne kultuuripärand) on aluseks rahvuslikul traditsioonil põhinevale käsitööalasele tootearendusele ning loomemajanduse tekkele;
- 3.3.13. rahvarõiva-alase tegevuse ja rahvarõivaste kandmise populariseerimine, Eesti rahvarõivaste tutvustamine veebikeskkonna kaudu;
- 3.3.14. teave eesti rahvarõivaste kohta on kättesaadav üle kogu maailma (üks võimalik sihtgrupp – väliseestlased).

3.4 Programmi mõõdetavad tulemused (indikaatorid)

- 3.4.1. veebiportaali kantud rahvarõivakomplektide arv;
- 3.4.2. valminud näidiskomplektide arv;
- 3.4.3. kursuste, seminaride, konverentside arv;
- 3.4.4. rahvarõivakoolide ja kursuste ning nende lõpetajate arv;
- 3.4.5. kutsetunnistuse saanud meistrite arv;
- 3.4.6. veebiportaali külastajate arv;
- 3.4.7. väljaantud õppematerjalide ja trükiste arv.

4. Toetatavad tegevused

Programmi vahenditest toetatakse järgmisi tegevusi:

- 4.1. rahvarõivaste uurimine;
- 4.2. sobivate olemasolevate ja valmivate komplektide kaardistamine rahvarõivakooli lõpetajate ja kutseeksami sooritajate hulgas;
- 4.3. rahvarõivaste fotografeerimiseks, üldsuse teavitamiseks ja tutvustamiseks mõeldud ürituste organiseerimine ja läbiviimine;
- 4.4. rahvarõivaste rendikulud ja transpordikulud;
- 4.5. professionaalsete fotograafide ja vajadusel modellide palkamine;
- 4.6. rahvarõivaste fotografeerimine;
- 4.7. veebiportaali lisatavate infomaterjalide ettevalmistamine, kirjelduste koostamine ja kirjaliku osa retsenseerimine;
- 4.8. rahvarõivaalase teabe jooksvalt portaali paigutamine ning rahvarõivameistrite andmebaasi täiendamine;
- 4.9. uute näidiskomplektide valmistamine;
- 4.10. portaali haldamine, arendamine, tehniline täiendamine ja kohandamine vastavalt vajadusele.

5. Programmi rahastamine ja täideviimine

Programmi rahastatakse riigieelarvest Rahvakultuuri Keskuse kaudu.

Programmi põhilisteks täideviijateks on:

- 5.1. MTÜ Rahvarõivas
- 5.2. Eesti Rahva Muuseum
- 5.3. TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia
- 5.4. Atesteeritud ja kutsetunnistust omavad rahvarõiva- ja käsitöömeistrid

Programmi vahenditest võivad toetust taotleda täideviijad ning nõukogu ettepanekul juriidilised isikud ja FIE-d, tingimusel, et nende projekt on programmi eesmärkidega (rahvarõivaste veebiportaali/ andmekogu loomisega) seotud ning on suunatud eesti rahvarõivaste valmistamise ja kandmise traditsiooni kui vaimse kultuuripärandi väärtustamisele, hoidmisele ja tutvustamisele.

6. Programmi juhtimine ja nõukogu ülesanded

6.1. Programmi juhtimine

Programmi koordineerimise ja täitmise eest vastutab Rahvakultuuri Keskus, kes hindab iga programmiperioodi lõpus programmi tulemuslikkust vastavalt dokumendis toodud indikaatoritele, annab vajadusel kultuuriministrile aru programmis esitatud eesmärkide saavutamisest ning edastab vajadusel nõukogu ettepanekuid programmi täiendamiseks või lõpetamiseks.

Programmi eesmärkide elluviimist ning rahastamist koordineerib Rahvakultuuri Keskuse direktori käskkirjaga moodustatav programmi nõukogu, kuhu kuuluvad esindajad järgmistest institutsioonidest:

- 6.1.1. Kultuuriministeerium;
- 6.1.2. Rahvakultuuri Keskus;
- 6.1.3. Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit;
- 6.1.4. Eesti Rahvuslik Folkloorinõukogu.

6.2. Nõukogu ülesanded

- 6.2.1. programmi põhimõtetest lähtuva aastase tegevusplaani koostamine;
- 6.2.2. tegevusplaani alusel programmi täideviijate vahel sihtsuunitlusega taotlusvooru välja kuulutamine;
- 6.2.3. vajadusel projektide algatamine ning neile täitjate leidmine;
- 6.2.4. esitatud tegevuskavade, projektitaotluste ja aruannete hindamine;
- 6.2.5. programmi eelarve raames projektide rahastamissettepanekute tegemine Rahvakultuuri Keskuse direktorile;
- 6.2.6. programmi nõukogu võib vajadusel kaasata eksperte, kes nõustavad nõukogu sisulistes küsimustes;
- 6.2.7. programmi nõukogul on erandkorras õigus protokollilise otsuse alusel (kaasaarvatud e-hääletus) võtta vastu ja menetleda taotlusi vooruväliselt.